

PROBLEMATIKA MIGRAČNÍCH DAT

MIGRATION DATA PROBLEMS

Daniela Krbcová

Abstract

International migration is one of the key factors of population change not only in the world, but especially in Europe. European countries are facing the problem of ageing populations, where the number of newborns is decreasing and the number of older people is increasing at the same time. Given these demographic changes in Europe, it is important for each country to have a reliable estimate of the total population on its territory. The aim of each country is to be able to predict as well as possible the population changes on its territory, including the population changes caused by migration.

Reliable migration data and a reliable source are needed for migration forecasts, which is the main problem faced by each country. Migration data are often derived from different sources and most of the time these data are incomplete, missing, inaccurate, etc. There may be several reasons for this. The aim of this paper is to present some methods and recommendations on how to deal with such data and to give an example of how two countries compare their migration balance with each other and to identify possible reasons for this discrepancy.

Key words: international migration, immigration, emigration, migration data, data mismatch

JEL Code: J1, J6

Úvod

Mezinárodní migrace je jedním z klíčových faktorů populačních změn ve světě a zejména v Evropě. Demografickým změnám v Evropě je v posledních letech věnovaná velká pozornost, protože většina z nich se potýká s problematikou stárnutí populace (zvyšování průměrného a zvyšování mediánového věku populace). Je to způsobeno nejen úbytkem počtu narozených (podílu dětí v populaci), ale i navyšováním počtu starších osob (nárůst podílu osob starších 50+ v populaci, ale také nárůst podílu osob ve starších věkových kategoriích, například osob starších 80 let). Zásadní pro evropskou populaci je především migrace, migrační přírůstek v evropských zemích často převažuje nad přírůstkem přirozeným. Průměrný věk migrantů bývá nižší než průměrný věk obyvatel v zemi, do které přichází (Josifidis a spol., 2013).

Ve Spojených státech se imigrace na přírůstku obyvatelstva podílí zhruba 40 %, v zemích EU-15 tvoří tento podíl 90 %. V zemích EU by imigranti nebo osoby smíšeného původu mohli tvořit většinu, pokud by přistěhovalectví v takové míře stále pokračovalo. Mezinárodní migrace ovlivňuje všechny oblasti (demografii, ekonomiku, kulturu, politiku) (Kim, Cohen, 2010). Proto je snaha o co nejlepší evidence migrační toků, avšak migrační data jsou často neúplná, a to z důvodu špatné dostupnosti datových zdrojů, rozdílných definic, kvality dat apod. Často je možné se setkat s nesoulady při srovnání vzájemné bilance migrace dvou zemí. Počty emigrantů uváděné vysílajícími zeměmi se obvykle liší od údajů počtu imigrantů v přijímající zemi (De Beer a kol., 2010).

Další důležitá skutečnost je, že migrace souvisí s rolí, kterou zastává v celkové dynamice populace, tedy v odhadech a předpovědích velikosti a struktury populace. Odhady velikosti a struktury populace jsou nepostradatelné pro politiky, plánování, ale i podnikání, odhady migrace jsou důležité pro efektivní politiky (Raymer, 2017).

1 Příčiny nesouladu

K tomu, aby bylo možné zjistit příčinu problému nesouladu dat mezi zeměmi, je nezbytné znát metody, kterými národní statistické úřady (případně jiné instituce) data sbírají, tedy odkud data pocházejí a jakým způsobem zpracovávají data a své statistiky. Nejdůležitějším tématem je tedy zdroj dat, definice migrace a migranta a časové kritérium v definici (Raymer, Willekens, 2008).

1.1 Sběr migračních dat

Proces, jakým probíhá sběr dat o migraci je obtížný (Bijak, 2016) a záleží na způsobu, jakým se data sbírají.

Existuje několik možných zdrojů, ze kterých lze data o migraci sbírat. Jedním z nich jsou populační registry (centrální nebo lokální), registry cizinců (zpravidla spravované Ministerstvem vnitra), sčítání, průzkumy (šetření pracovních sil, průzkum cestujících, případně cílené průzkumy na imigraci nebo emigraci). Osoby s dlouhodobým pobytem však nelze změřit ve sčítání a velmi obtížně v průzkumech (Jensen, 2013). Pokud jsou prováděny migrační průzkumy, poskytují mnohem více informací než sčítání nebo průzkumy domácností, ale jsou drahé a časově náročné. Další problém průzkumů je např. při zjišťování počtu emigrantů, kde je počet emigrantů sám o sobě poměrně malý, pak i vzorek je náchylný k chybám, a navíc často nereprezentuje populaci, většinou se také jedná ve značné míře o emigraci jiných státních

příslušníků, a tedy není možné získat mnoho informací o emigraci domácího obyvatelstva z takových průzkumů.

1.2 Definice migrace a časové kritérium

V zemích často neexistuje jednotná definice migranta (rozdíl v délce pobytu, v nutnosti zřídit v zemi pobyt nebo v záměru, zda migrant plánuje v zemi zůstat apod.). Rozdíly v definicích jsou zásadní pro pochopení rozdílů mezi jednotlivými zeměmi (Raymer, Willekens, 2008). Důležité je také vědět, zda země do svých migračních statistik zahrnují například azylanty, uprchlíky, případně nelegální migraci a dále např. skutečnost, zda země zahrnuje jako imigranty osoby, které si zřídily trvalý pobyt nebo i osoby, které mají jen povolení k pobytu (případně registraci). V České republice byly např. v roce 2022 zahrnuty do statistik migrace osoby, kterým byla udělena dočasná ochrana (Eurostat, 2023a)¹.

Zjišťování počtu přistěhovalých nebo vystěhovalých osob také značně ztěžuje dobrovolná registrace v nové zemi nebo nenucené odhlášení v původní zemi. Lidé nejsou nuceni se v zemi registrovat (resp. odregistrovat) nebo se tak děje s větším zpožděním.

Tím, že jsou migrační data často nepřesná, nekompletní nebo nekonzistentní jsou navíc ještě velmi citlivá na vládní a politická rozhodnutí, čímž jsou značně sníženy podmínky pro jejich předpovědi (Bijak, 2011).

Pokud má migrant záměr ohlásit se v nové zemi, existují různé lhůty na ohlášení (případně odhlášení), které činí od několika dní až po několik měsíců. Jedním ze způsobů, jak motivovat migranty, aby se odhlašovali/nahlašovali jsou různé pobídky (např. registrace dětí do škol, přístup ke zdravotnímu systému) (Jensen, 2013). I přesto se však dá tvrdit, že imigrační statistiky jsou často o něco spolehlivější než ty emigrační. Důvodem je skutečnost, že imigranti jsou většinou nuceni se v zemi registrovat kvůli pracovnímu povolení, zdravotnímu pojištění a případně jiným výhodám (daňovým apod.).

Další důležitá skutečnost je časové kritérium v definici (délka pobytu v zemi). Tato délka bývá nejčastěji 3 měsíce, 6 měsíců nebo 12 měsíců. Často je také rozdíl v tom, zda je tato délka pobytu skutečná nebo třeba jen zamýšlená.

Příkladem může být Německo, které započítává do svých statistik každou registraci osoby přicházející z ciziny, která předtím neměla trvalý pobyt v Německu. Tato osoba je zaznamenána, a to bez ohledu na zamýšlenou dobu pobytu. Registrace je povinná pro osoby,

¹ Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/EN/demo_gind_esms_cz.htm

které se chystají v Německu pobývat buď trvale, nebo minimálně po dobu 3 měsíce (Eurostat, 2022)².

Problematika nesouladu dat mezi zeměmi je běžná, výjimku tvoří severské země mezi sebou (Dánsko, Švédsko, Finsko, Norsko, Island), kde existuje velmi dobrá vzájemně propojená elektronická evidence přistěhovalých a vystěhovalých (první je zaregistrována migrace v cílové zemi, poté je podána informace do země původu) (Raymer, Willekens, 2008). Avšak i zde se mohou lišit počty přistěhovalých a vystěhovalých mezi dvěma zeměmi právě kvůli rozdílnosti v definicích (například v Norsku se za imigranty považují osoby se záměrem zůstat alespoň 6 měsíců (Eurostat, 2023b)³, zatímco ve Švédsku se záměrem zůstat v zemi alespoň 1 rok).

Při vzájemném porovnání (bilanci) dvou zemí, vykazují zpravidla vyšší počty ty země, které mají širší definici migrace (spadne pod ni více osob).

1.3 Poskytování migračních dat

Další důležitá skutečnost je, zda jsou data poskytovaná přímo z primárních zdrojů (registry) nebo případně z databází statistických úřadů nebo jiných mezinárodních institucí, zabývajících se sběrem migračních dat. Zde totiž mohou probíhat kromě sběru dat ještě další korekce, očištění, odhady (například odhady nelegální migrace), revize po sčítání apod. (Raymer, Willekens, 2008).

2 Příklady nesouladu

V následující části jsou popsány příklady nesouladu migračních dat mezi jednotlivými zeměmi, a nastíněn důvod tohoto nesouladu (porovnáním definic a sběru dat).

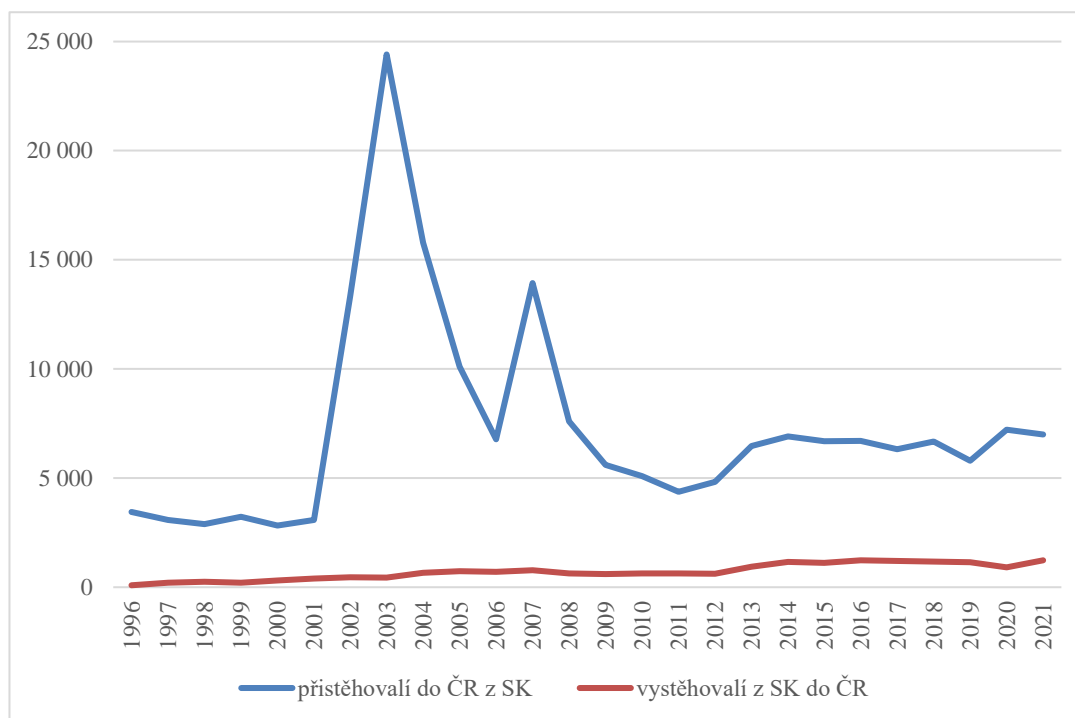
2.1 Česká republika a Slovensko

Český statistický úřad zveřejňuje bilanci mezi Českou republikou a Slovenskem (počet vystěhovalých ze Slovenska i počet přistěhovalých na Slovensko), stejně je tomu v případě Slovenska, kdy Statistický úřad Slovenské republiky zveřejňuje počet přistěhovalých z České republiky a počet vystěhovalých do České republiky.

² Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/EN/demo_gind_esms_de.htm

³ Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/demo_gind_esms.htm

Obr. 1: Bilance mezi Českem a Slovenskem z českých a slovenských statistik

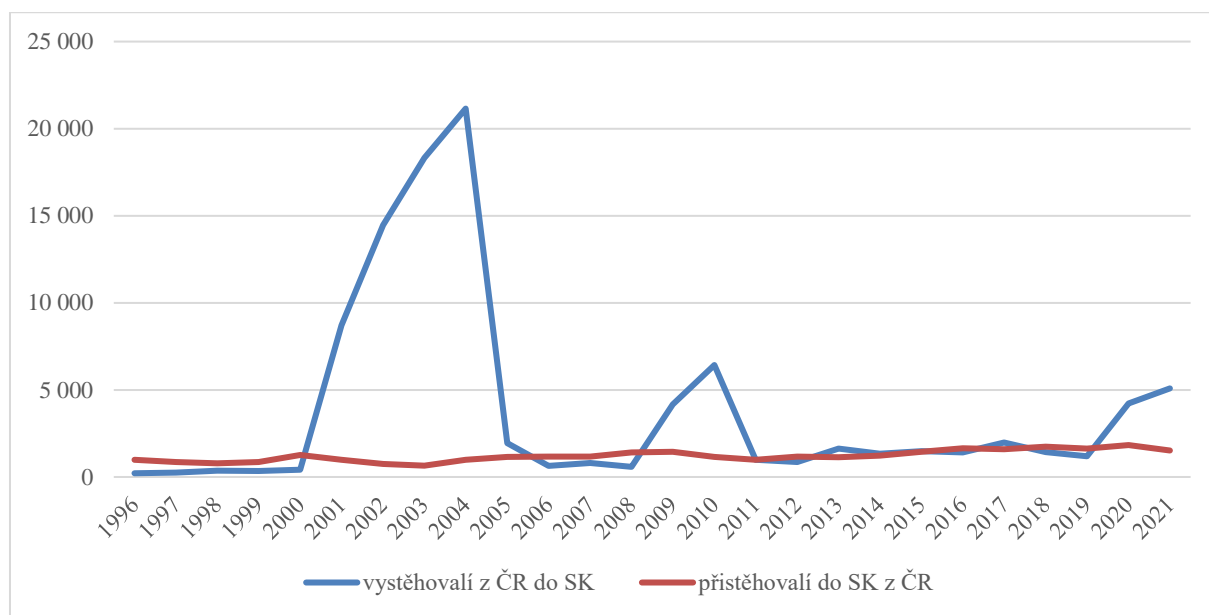

Zdroj: ČSÚ (Demografická příručka 2022, tab.9.2), Statistický úřad Slovenské republiky (Pramenne dielo – Migrácia)

Na obrázku č. 1 je možné vidět počet přistěhovalých ze Slovenska do České republiky, které zveřejňuje Český statistický úřad a počet vystěhovalých ze Slovenska do České republiky, které zveřejňuje Statistický úřad Slovenské republiky. Rozdíl je okem patrný a velmi výrazný. Česká republika vykazuje mnohonásobně vyšší počty přistěhovalých ze Slovenska, než je tomu naopak. Příčinou může být například rozdílná definice imigrace a emigrace v obou zemích. Zatímco na Slovensku se za osobu přistěhovalou považuje taková osoba, která si zřídila na území Slovenska trvalý pobyt (naopak osoba vystěhovalá je taková, která se odhlásila z trvalého pobytu na území Slovenska) (Štatistický úřad Slovenskej republiky, 2023), v České republice se stěhováním rozumí změna trvalého bydliště nebo změna místa přechodného pobytu u cizinců s přechodným pobytem delším 90 dnů za hranice určité územní jednotky (ČSÚ, 2023).⁴

⁴ Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pohyb-obyvatelstva-metodika>

Obr. 2: Vzájemná bilance mezi Slovenskem a Českem

Zdroj: ČSÚ (Demografická příručka 2022, tab.9.2), Statistický úřad Slovenské republiky (Pramenne dielo – Migrácia)

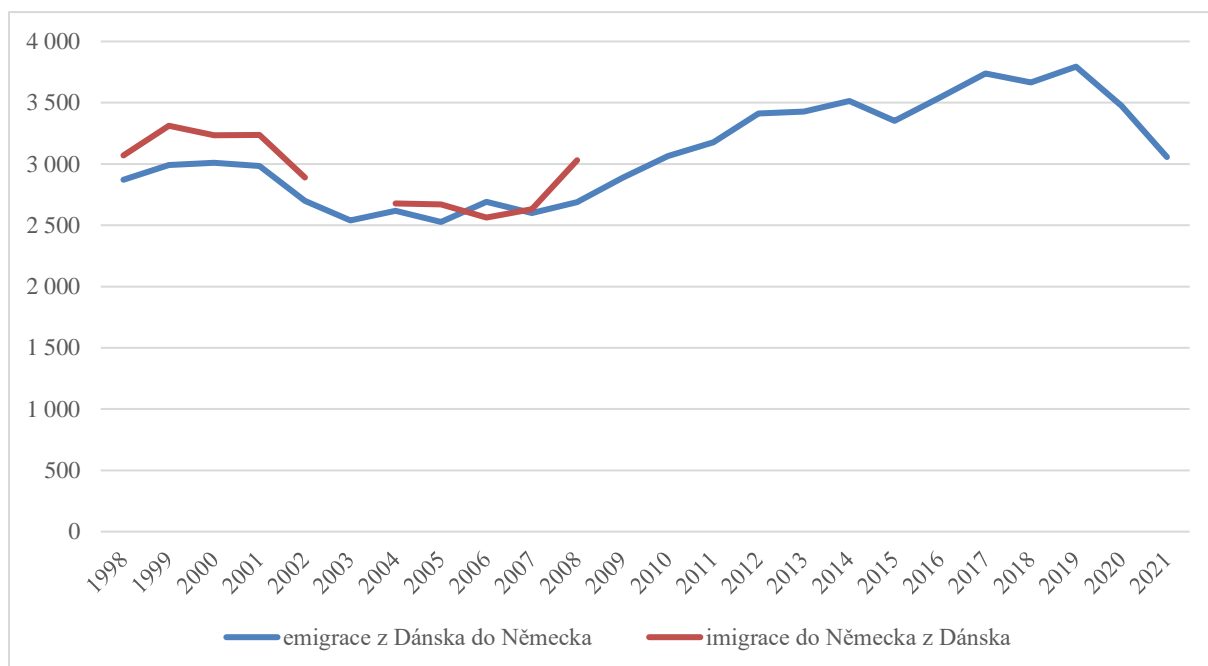
Na obrázku č. 2 je pak možné vidět počet vystěhovalých z České republiky na Slovensko ze Slovenských statistik a počet přistěhovalých na Slovensko z České republiky ze slovenských statistik. I zde je možné vidět velký rozdíl ve vykazovaných statistikách, kdy jsou čísla z českých statistik ve většině případů vyšší než čísla ze slovenských statistik. Jednou z příčin by mohla být již zmíněná rozdílná definice.

2.2 Vzájemná bilance Dánska s Německem

V následující části je porovnávána vzájemná migrační bilance mezi Dánskem a Německem. Zdrojem dat nejsou tentokrát jednotlivé statistické úřady, ale Evropský statistický úřad (Eurostat). V databázi Eurostatu jsou často data o emigraci a imigraci podle místa předchozího bydliště nedostupná (za spoustu zemí nebo roků chybí). Migrace se stále častěji sleduje podle státního občanství, což jsou statistiky, které lze jen těžko porovnávat ve vzájemné bilanci dvou zemí. Jak již bylo zmíněno dříve, Německo započítává do svých statistik každou registraci osoby přicházející z ciziny bez ohledu na délku pobytu. Dánsko bere data z populačního registru, a tedy zahrnuje jako přistěhovalé, resp. vystěhovalé ty osoby, které byly v roce registrace evidovány jako přistěhovalé (resp. vystěhovalé) v evidenci obyvatel (Eurostat, 2023c).⁵

⁵Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/EN/demo_gind_esms_dk.htm

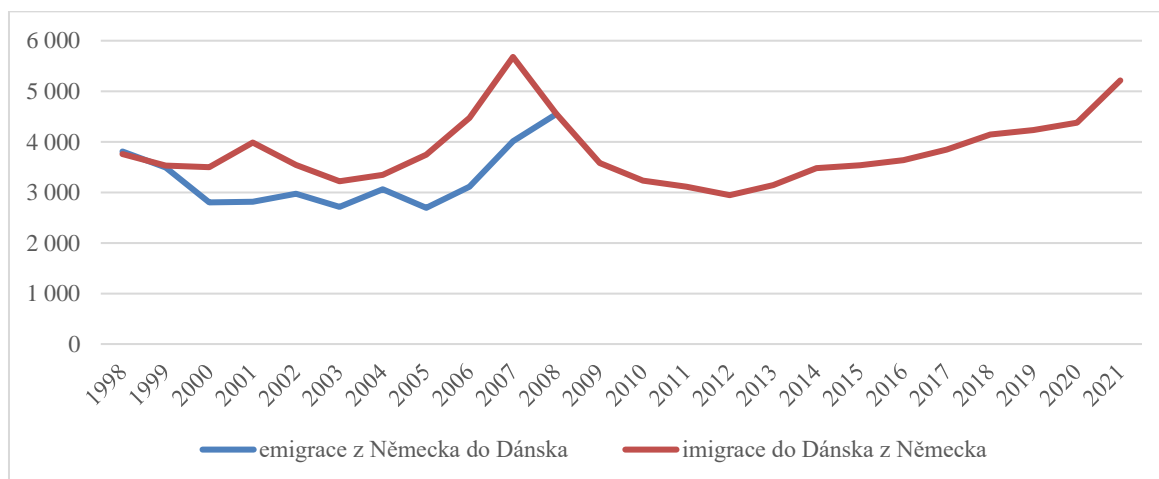
Obr. 3: Vzájemná bilance mezi Německem a Dánskem

Zdroj: Eurostat, imigrace a emigrace podle předchozího bydliště (migr_emi3nxt, migr_imm5prv)

Na obrázku č. 3 je možné vidět, že počet přistěhovalých do Německa z Dánska je o něco vyšší než počet vystěhovalých z Dánska do Německa, výjimku tvoří rok 2006. Při porovnání přistěhovalých do Dánska z Německa s vystěhovalými z Německa do Dánska je možné si povšimnout opět vyšších hodnot zaznamenaných statistikami v Dánsku.

Obr. 4: Vzájemná bilance mezi Dánskem a Německem

Zdroj: Eurostat, imigrace a emigrace podle předchozího bydliště (migr_emi3nxt, migr_imm5prv)

Při porovnání obrázku č. 3 a obrázku č. 4 je možné vidět, že vyšší jsou křivky s imigračními statistikami, tedy by se zde mohlo potvrdovat, že imigranti mají větší motivaci

se v cílové zemi přihlašovat než odhlašovat. Data nejsou pro obě země dostupná za stejně dlouhá časová období, lze tedy porovnávat jen jejich část.

Závěr

Migrační data se liší napříč zeměmi a je důležité, pokud jsou porovnávány hodnoty dvou zemí mezi sebou, vědět, jak daná země data sbírá a koho zahrnuje do svých imigračních a emigračních statistik. I přesto, že je obtížná vzájemná porovnatelnost dvou zemí z důvodu rozdílných zdrojů i definic, je potřeba při porovnávání dvou zemí vzít v potaz, že imigrační statistiky často bývají spolehlivější než emigrační statistiky, protože imigranti jsou často nuceni se v zemi registrovat z důvodu nejrůznějších výhod, které v přistěhované zemi nabízí. Dále je potřeba při porovnávání dvou zemí zvažovat, jak širokou definici daná země má. Čím více osob do definice spadá (např. země může zahrnovat i osoby s poskytnutým azylem, odhadovat nelegální migraci apod.), tím vyšší rozdíly mezi zeměmi mohou být. V příspěvku byly nastíněny dva příklady vzájemní bilance. Jeden se týkal České republiky se Slovenskem, kde bylo možné vidět, že Slovensko má příliš úzkou definici osob, které za migranty považuje, proto se velmi liší vzájemná bilance s Českou republikou. Druhým příkladem bylo Dánsko s Německem, kde rozdíl v definicích není tak zásadní, nicméně časová řada k porovnání není stejně dlouhá. V případě Dánska s Německem však imigrační statistiky ukazují vyšší čísla, pravděpodobně kvůli již výše zmíněné vyšší motivaci migrantů se v zemi přihlašovat než se z původní země odhlašovat. Takové nesrovnalosti pak působí značné problémy při migračních odhadech a porovnávání mezi jednotlivými zeměmi. Je tedy vždy potřeba znát možnou příčinu nesouladu, aby bylo možné s takovými daty vhodně nakládat.

Zdroje

De Beer, Joop, et al. Overcoming the problems of inconsistent international migration data: A new method applied to flows in Europe. *European journal of population= Revue europeenne de demographie*, 2010, 26.4: 459.

Bijak, Jakub. *Forecasting international migration in Europe: a Bayesian view*. UK: Springer, 2011. ISBN 978-90-481-8897-0.

Bijak, Jakub a John Bryant. Bayesian demography 250 years after Ba-yes. *Population Studies* [online]. 2016, 70(1), 1-19 [cit. 2023-10-20]. DOI: 10.1080/00324728.2015.1122826. ISSN 0032-4728. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00324728.2015.1122826>.

ČSÚ. Pohyb obyvatelstva – Metodika. 2023. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pohyb-obyvatelstva-metodika>.

Eurostat. Metadata: Population change – Demographic balance and crude rates at national level (demo_ging) by Statistisches Bundesamt. 2022. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/EN/demo_gind_esms_de.htm.

Eurostat. Metadata: Population change – Demographic balance and crude rates at national level (demo_ging) by Czech Statistical Office. 2023a. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/EN/demo_gind_esms_cz.htm.

Eurostat. Metadata: Population change – Demographic balance and crude rates at national level (demo_ging) by Eurostat, the statistical office of the European Union. 2023b. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/demo_gind_esms.htm.

Eurostat. Metadata: Population change – Demographic balance and crude rates at national level (demo_ging) by Statistics Denmark. 2023c. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/EN/demo_gind_esms_dk.htm.

Jensen, Eric B. A review of methods for estimating emigration. US Census Bureau, Population Division, 2013.

Josifidis, Kosta, et al. Eastern migrations vs western welfare states-(un) bi-ased fears. *Panoeconomicus*, 2013, 60.3: 323.

Kim, Keuntae; Cohen, Joel E. Determinants of international migration flows to and from industrialized countries: A panel data approach beyond gravity. *International migration review*, 2010, 44.4: 899-932.

Raymer, James a Frans. Willekens. *International migration in Europe: data, models and estimates*. Hoboken, NJ: Wiley, 2008. ISBN 978-0-470-03233-6.

Raymer, James. *Measuring flows of international migration*. IZA World of Labor. 2017. ISSN 20549571. Dostupné z: doi:10.15185/izawol.354.

Štatistický úrad Slovenskej republiky. *My v číslach – Zahraničné sťahovanie 2022*. 2023. ISBN 978-80-8121-933-7 (online).

Kontakt

Daniela Krbcová

Vysoká škola ekonomická v Praze

nám. W. Churchilla 1938/4, 130 67, Praha 3 - Žižkov

daniela.krbcova@vse.cz